

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Kandidatexamen, grundlärare med inriktning mot arbete i
grundskolans åk 4–6
HT 2018
Höskolan Kristianstad

Norm och variation i läroplaner

En jämförelse av synen på språklig norm och
variation i Lpo94 och Lgr11

Linda Rydell Petersson

Författare

Linda Rydell Petersson

Titel

Norm och variation i läroplaner – En jämförelse av språklig norm och variation i Lpo94 och Lgr11

Engelsk

Norm and variation in syllabi – How the discourse of norm and variation within the Swedish language has changed in Lpo94 and Lgr11.

Handledare

Christoffer Dahl

Examinator

Eva Borgfeldt

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka Lgr11 och Lpo94:s tal om språklig norm och variation samt att se om någon kunskapssyn går att utläsa. Den metod som används är närläsning, där varje läroplan analyseras med hjälp av begreppsdefinitioner. Läroplanerna läses, tolkas och läses om med så objektiva ögon som möjligt. Den teoretiska ram som utgör arbetet är syner på språklig norm och variation, sociokulturellt lärande och genrepdagogiken. Resultatet av studien är en av många möjliga tolkningar av de svenska styrdokumenterna. Resultatet visar att båda läroplanerna ger läraren möjlighet att undervisa om både norm och variation, men Lgr11 är mer explicit i sitt innehåll och i sin form. Lpo94 utgår ifrån ett sociokulturellt lärande och Lgr11 är influerad av genrepdagogiken. Den största skillnaden mellan de båda är den explicititet som finns i Lgr11 och skiftet från det sociokulturella till det genrepdagogiska. Något som båda läroplanerna har gemensamt är synen på språklig norm och i vilka situationer elever ska kunna använda ett korrekt språk.

Ämnesord

Kursplan, läroplan, norm, språk, variation

Innehåll

Förord	6
Inledning.....	7
Syfte.....	8
Frågeställning	8
Upplägg	9
Tidigare forskning	10
Variation genom lekter	10
Ungdomsspråket	11
Det normativa standardspråket	11
Läroplansforskning.....	12
Teori	18
Språknorm och variation	18
Ett sociokulturellt lärande.....	19
Genrepedagogiken.....	19
Material och metod.....	21
Material och avgränsning	21
Metod.....	22
Forskningsetiska överväganden	24
Resultat och Analys.....	25
Lpo94.....	25
Skolans uppdrag	25
Svenskämnet.....	26
Lgr11	29
Skolans uppdrag	30
Svenskämnet.....	31

Sammanfattande diskussion	35
Norm och variation.....	35
Kunskapssyn.....	38
Referenser.....	41

Förord

Denna studie har varit tung att genomföra. Jag har under hela perioden jobbat 100% och försökt att balansera studierna med jobbet. Med ett tillräckligt stort driv och stöd gick det. Jag vill tacka min handledare Christoffer Dahl för ett stöd som gjort det möjligt för mig att avsluta detta arbete med huvudet på plats. Jag tror inte att jag hade klarat att skriva klart arbetet utan honom och hans tips och kommentarer. Det har varit ett bra samarbete och vi har haft givande diskussioner under denna period. Min examinator Eva Borgfeldt för en utvecklande diskussion under opponeringen, Anna som har korrekturläst och kommenterat all formalia, min arbetsplats och min chef för den tid jag har fått ta ledigt för att få klart uppsatsen och till sist min sambo som har stöttat mig här hemma under denna period. Jag klarade det tack vare er.

Inledning

Sedan den obligatoriska grundskolan infördes har skolan gått igenom ett flertal olika läroplaner. Från den första, Lgr62, till den nuvarande, Lgr11. Varje läroplan ger uttryck för en särskild ideologi och språksyn. Läroplaner och politik är nära sammankopplade enligt Sundberg och Wahlström (2016) och de revideringar som görs är ofta ett resultat av politisk, kulturell och social integration. Skolans kunskapskrav behöver följa med i samhällets utveckling, för att i slutändan kunna bistå med möjligheten att skapa och utveckla individer som kan hjälpa till att föra samhället framåt med sina kunskaper. Språket fyller en viktig funktion i detta sammanhang. Språk är människans främsta verktyg för kommunikation (Einarsson, 2013). Den nuvarande läroplanen är reviderad flertalet gånger sedan den introducerades. Den senaste revideringen skedde 2018 och läroplanen utökades och arbetades då om för att inkludera digitaliseringen.

Med digitaliseringen, menar jag, skulle ett nytt *språk* kunna bli större. Ett språk som, för ungdomar, är normalt och igenkännbart. Här menar jag att elever, och barn generellt, utanför skolan använder sig av en kommunikation som skiljer sig ganska markant från den kommunikation som skolan är van vid. Denna kommunikation är fylld av talnära text, text som skrivs som individer pratar, emojis, slang, känslouttryck med mera och jag menar att närvaron av de digitala medlen kan innebära ett naturligt inträde för detta språkbruk, ur elevers synpunkt. Denna form av kommunikation har av Kotsinas (2004) kallat för ungdomsspråk och det är också så jag kommer att benämna det i fortsättningen.

Det normativa språket, det språk som kan kallas för standardspråket, är det som kan anses vara det *rätta*. Där finns det normer för meningsbyggnad, ordföljd, hur ord böjs eller stavas. Självklart är även ett ungdomsspråk fyllt av regler, men dessa är ofta sociala regler som avgör hur en individ uttrycker sig inom ett visst sällskap, till skillnad från det normativa standardspråket som oftast gäller på en mer samhällelig nivå. Ett normativt språk, menar en del forskare (Teleman, 1991; Kotsinas, 2004), kan kännas onaturligt för eleverna då det ofta bara existerar inom skolans värld. Utanför skolan använder många elever det friare ungdomsspråket. Skolan som språkmiljö fungerar bra så länge eleven befinner sig i den, men utanför den kan elevens språkmiljö vara en helt annan och då kan det vara svårt att se meningen med det språk som lärs ut. Enligt Teleman (1991) är skolan en effektiv miljö för undervisning i offentligt standardspråk, men han menar att om

undervisningen inte är kompatibel med elevens värld utanför skolans väggar, blir den begränsad.

Ur ett historiskt perspektiv kan man urskilja olika teorier om hur elever förvärvar och utvecklar kunskap. Detta är något som de pedagogiska filosoferna Vygotsky och Dewey diskuterade för länge sedan (Säljö, 2014, Sundberg och Wahlström, 2016). Hur elever lär sig har varit aktuellt inom forskning i årtionden. Den kunskapssyn som varit aktuell i Sverige de senaste årtionden har framförallt varit den sociokulturella. Där menar man att elever lär sig tillsammans med och genom andra i ett socialt samspel (Sundberg och Wahlström, 2016). Läroplanerna fyller en viktig funktion i lärarnas planering av undervisning och därför vill jag undersöka och jämföra läroplanernas tal om språklig norm och variation. Jag är intresserad av att undersöka vad respektive läroplan betonar i sitt tal om norm och variation samt vilken kunskapssyn som detta tal om norm och variation vilar på.

Syfte

Syftet är att undersöka två läroplaners tal om språklig norm och variation. Det betyder närmare att jag kommer att närläsa Lpo94 och Lgr11 för att hitta likheter och skillnader i hur de ser på språkbruk, kunskap och språklig variation. Då språket hela tiden utvecklas och samhället går framåt med fler och fler influenser från andra språk, förändras synen på språkbruk och vad som kan anses vara normativt. Skolan kan också anses utmanad med en större variation genom att ungdomsspråket tar allt större plats hos ungdomar i takt med digitaliseringen. Jag vill därför undersöka om skillnader i synen på språkbruket kan utläsas i de två senaste läroplanerna som skolan har utgått ifrån och försöka tolka vilken kunskapssyn varje läroplan har som grund.

Frågeställning

1. I vilken utsträckning och på vilka sätt tar läroplanerna upp språklig norm och variation?
2. Vilken kunskapssyn ger läroplanernas tal om språklig norm och variation uttryck för?

Upplägg

I kommande delar av uppsatsen kommer jag att presentera tidigare forskning som är relevant för mitt arbete. Här redogör jag för olika infallsvinklar på begreppen norm och variation. Det är med dessa definitioner jag sedan tolkar mitt resultat. I avsnittet teori och metod presenterar jag en rad teorier som är centrala för uppsatsens syfte och problemställning, samt presenterar mitt val av metod steg för steg. Nästa avsnitt innehåller mitt resultat och min analys tillsammans i löpande text, något som jag har valt att göra dels för att skapa en direkt tolkning av resultatet och en större förståelse för min tolkning och dels för att det ska vara enklare att följa mina resonemang i direkt anslutning till min frågeställning. I det sista kapitlet, avslutande diskussion, besvarar jag mina forskningsfrågor.

Tidigare forskning

Variation genom lekter

Inom samhället finns det varieteter som styr hur vi pratar. Dessa kan vara dialekt, sociolekt, kronolekt och etnolekt. Dialekt avslöjar vår geografiska härkomst, sociolekt avgör vilken/vilka socialgrupper vi tillhör, kronolekt handlar om hur språket skiljer beroende på åldersgrupp och etnolekt är knutet till olika etniska grupper. Samtliga av dessa samverkar med varandra, inom varandra, då de alla är en del av det som kallas vår idiolekt. Idiolekt är en människas sätt att uttrycka sig. Det är sättet vi pratar i olika situationer, hur vi uttrycker oss i skrift och även kroppsspråket. Idiolekten är ständigt utvecklande och förändrande, då vi hela tiden påverkas av nya intryck och erfarenheter som samlas (Einarsson, 2013).

Språket i ett samhälle kan skilja sig mellan olika socialgrupper som befinner sig inom olika skikt i hierarkin. Denna varietet kallas för sociolekt. Varieteten kan gälla uttal, tonläge, böjningar eller vokabulär. En människa kan ibland behärska flera olika sorters sociolekter genom att denne socialiserar sig i olika grupper. Människor lär sig de mönster och varieteter som används inom olika grupper och kan sedan pendla mellan dessa medvetet eller omedvetet (Andersson, 2013).

I skolan har alla egna sociolekter som de tagit med sig utifrån, men i någon mening kan det också sägas att de även delar en, nämligen den sociolekt som finns inom skolans väggar. Denna språkmiljö kan, enligt Einarsson (2013), för många kännas främmande då den ofta innehåller språk som kan kännas onaturligt eller främmande, så som standardsvenska. Standardsvenska kan vara en del av språket som många elever inte använder på andra ställen än i just skolan. Detta menar Einarsson (2013) kan bero på att standardspråket ofta används i mer prestigefulla situationer och av fler makthavare, folk inom de högre sociala grupperna och inte av unga människor. Detta kan leda till en osäkerhet när personen befinner sig i situationer där standardspråk förväntas. Einarsson (2013) menar att detta kan vara en effekt av vad som lärs ut i skolan och vilken utbildning personen har. Talet och självsäkerheten kan skilja markant mellan olika sociala grupper. Einarsson (2013) menar att den som har en högre utbildning blir ofta mer exponerad för språk av olika varieteter och detta resulterar i en bredare språklig bas och acceptans. Detta kan enligt Einarsson, bero på att det finns fler socialgrupper representerade på högskolor

som kommer från alla delar av landet och världen och de lär sig då av flera olika språkmiljöer. Det kan också skilja mellan social status hos föräldrar, då de elever som kommer från familjer som har lägre social status på grund av arbete eller annat, kanske använder sig av mer dialektalt språk.

Ungdomsspråket

Ulla-Britt Kotsinas (2004) menar att vuxna som betraktar en konversation mellan ett gäng ungdomar kan känna att deras talspråk är oartikulerat, högljutt och att alla pratar i mun på varandra. Men ungdomar har oftast inga problem alls att följa med i en sådan konversation och det kan bero på att de är en del av den sociala gemenskap som är aktuell i konversationen. Enligt Kotsinas är förmågan att vara delaktig och förstå dessa samtal nästan som ett test. Hon menar att det avgör om individen hör till den socialgruppen eller inte och detsamma kan sägas om andra socialgrupper i samhället. Kan individen inte *språket*, hör denne inte hemma där.

Ungdomar pratar också väldigt expressivt, till skillnad från vuxna (Kotsinas, 2004). De använder mycket ljud, till exempel: blåä (äckligt), iih (panik), eller ööööh (förvåning), för att förstärka det de vill ha sagt. Detta, menar Kotsinas, händer sällan i en konversation mellan vuxna. Om ungdomsspråk utmärks av engagemang och expressivitet, utmärks istället vuxenspråket av distans och hänsynstagande. Vuxna tänker oftast innan de talar och anpassar sig mer till mottagaren och tar hänsyn till dennes reaktion på det sagda. Talstilen som är typisk för ungdomar kallas för närhets- och engagemangsstilen. Kotsinas menar att den kan kännas dominerande då den är väldigt aktiv och engagerad, till skillnad från flera andra talstilar som till exempel standardsvenska, som skulle kunna anses väldigt homogen. Med homogen menar jag att standardsvenska sällan varierar på samma sätt och på grund av de starka normer som finns uttrycker man sig ofta på liknande sätt. Ungdomsspråket däremot, varierar och förändras hela tiden tack vare de olika sociolekter som varje individ har med sig.

Det normativa standardspråket

Den språkliga norm som finns i Sverige idag utgår från en varietet av svenska språket som skulle kunna kallas för *standardsvenska* och det är denna varietet som vissa forskare, politiker och en del av samhället anser är den mest riktiga varieteteten av vårt språk i utvalda sammanhang, som i skolan (Einarsson, 2013; Teleman, 1991). Standardsvenska

används i flera olika situationer, både inom skolans värld och i den offentliga sfären i övrigt, men framförallt i de situationer som kräver auktoritet och status. Dessa situationer kan vara på nyheter, i tal av regering eller någon inom kungafamiljen. Inom samhället kan en individ se hur den språkliga varieteten följer en makthierarki och att språket varierar beroende på hur högt en individ befinner sig i denna hierarki. Till exempel talar inte prinsessan slang eller använder dialektala ord och uttryck, utan hennes tal- och skriftspråk är begränsat till standardsvenska och ord som är lämpliga för hennes roll. En jämförelse skulle kunna vara någon som bor i en förort så som Rosengård, där Kotsinas (2004) studerat slang. Här talas det väldigt annorlunda med grövre språk och ord som är influerade från andra länder och invånare använder hela kroppen för att förmedla sitt språk. Någonstans där emellan kan en genomsnittlig svensk befinna sig, där individen har ett bra ordförråd, kan uttrycka sig beroende på kontext och social situation, använder vissa dialektala ord och kanske har en yrkes- eller högskoleutbildning.

Samhället använder två olika språk, det offentliga och det privata, vilket Teleman (1991) anser är nödvändigt. Samhället hade inte klarat sig utan de båda, då de fyller olika funktioner i en människas liv och språkutveckling. Det offentliga språket, menar Teleman, är nationellt och standardiserat, med ett rikt ordförråd. Det har mer skriftspråkliga traditioner än talspråkliga och är kopplat till standardsvenska. Det privata är, enligt Teleman, ett språk om nära ting, individer, saker och är laddat med känslor, ett expressivt språk mer kopplat till ungdomsspråket. Skulle dessa olika varieteter av språk placeras på en skala, kan det sägas att standardspråket existerar på en mer konservativ nivå, då språket är offentligt och följer normer som sätts samhälleligt. Ungdomsspråket, eller en större dialektal variation, skulle kunna placeras på andra änden av skalan och anses vara mer liberalt. Här menar jag att synen på språkbruket är friare och även om sociala normer följs, är dessa ofta mer koncentrerade för en mindre grupp individer.

Läroplansforskning

Sundberg och Wahlström (2016) genomförde en studie där de diskuterade läroplanens utveckling över tid och tar upp vad varje läroplan har för teoretisk utgångspunkt i sin syn på lärande. De skriver om hur läroplaner historiskt har varit kopplade, på ett eller annat sätt, till kulturell, social och politisk integration och hur läroplaner har använts för att säkerställa att kommande generationer får den kunskap som är önskvärd. I sin studie nämner Sundberg och Wahlström några forskare som har tagit större plats inom

läroplansforskningen, till exempel Elliot Eisner som i slutet av 1970-talet diskuterar läroplansforskning i USA. Sundberg och Wahlström skriver att Eisner i sin forskning tar upp begrepp som *standards* och *baskunskaper* och menar att det är dessa begrepp som skolan fokuserade på under den tiden. Eisner menade att fokus då låg på att ge eleverna grundläggande kunskaper i att läsa, skriva och räkna, vilka därefter kontrollerades i mätbara test. Dessa test avgjorde sedan om skolan hade tillgodosett de kunskaper som undervisningen var menad att göra. Eisner menade, enligt Sundberg och Wahlström, att det tvunget skulle finnas en tydlig lägsta nivå som skulle uppnås av eleven. Sundberg och Wahlström skriver att Eisner önskade förändra synen på skolan och ville att eleven skulle få möjligheten att visa sina kunskaper och kompetens på flera uttryckssätt än ett och att bedömningen inte enbart skulle summeras i dessa standardiserade tester.

I två slutsatser om vad som har hänt sedan 1970-talet då Eisner diskuterade den amerikanska skoldebatten och läroplansforskningen, skriver Sundberg och Wahlström att skolans problemställning, vad som räknas som kunskap och hur den kontrolleras, fortfarande inte har förändrats mycket. Däremot menar de att sättet som läroplansforskare ställer sina frågor på har växlat. Man har till exempel gått från att fråga hur lärare kan kontrollera kunskaperna, till att istället fråga vad det är man ska kontrollera. Eisner menade att det är viktigt att bedöma fler delar av den kunskap som visas och inte bara det som syns i test, alla delar av elevens uttryckssätt måste bedömas (Sundberg & Wahlström, 2016). De uttrycker också att skolan inte har kunnat rå på samhällets generella bild av skolan, trots utveckling i forskningen om hur elever lär. Enligt Sundberg och Wahlström finns det en föreställning om att skolan ska förse eleverna med baskunskaper som sedan ska kontrolleras. Sundberg och Wahlström menar att skolan är styrd av samhällets uppfattning och värderingar om vad skolan bör vara, hur lärare bäst genomför undervisningen samt hur folk talar om skolan. Utöver att skolan styrs av politiska beslut, kan det också finnas andra aspekter som påverkar de beslut som tas om skolan. Samhället påverkar dels genom vår rösträtt, dels genom att vi medborgare influerar varandra genom vår ton i våra åsikter om skolan, samt att vi tar inspiration från andra länder i deras styre. Sundberg och Wahlström skriver: ”ett samhälles olika sociala krafter strävar efter att dominera läroplanens innehållsliga agenda.” (s. 275)

I nutidens läroplansforskning här i Sverige nämns *den språkliga vändningen* (Sundberg & Wahlström, 2016). De skriver att språkets roll för hur vi tar oss an och förstår

omvärldens har inspirerat den pedagogiska forskningen och lett till nya begrepp att analysera. Forskare har inspirerats av äldre filosofer som tidigt utvecklade teorier om språk och kommunikation i relation till social interaktion. Den sociokulturella forskningen som har stor plats i dagens forskning har företrädare som Vygotsky och Dewey som båda skrev om den sociala och kommunikativa aspekten av människors lärande (Sundberg & Wahlström, 2016).

Även Liberg, Wiksten Folkeryd och Geijerstam (2012) gör en analys av Lpo94 och Lgr11 där de bland annat diskuterar literacybegreppet och jämför kunskapssyner med teorier om undervisningsmetoder från Freebody och Luke (1990) och Ivanic (2004). De kopplar dessa undervisningsmetoder till genrepedagogiken och förklarar hur dessa metoder kan appliceras i svenskämnet. De beskriver Freebody och Lukes (1990) literacymodell kallad *The four resource model*, en modell för att beskriva olika ”roller” eller sätt att utöva literacy. De beskriver fyra olika delar som alla är ett steg i elevers utveckling mot att förstå och använda språket. Modellen kan tolkas som ett sätt för eleven att förstå skriven text. I det första steget, *text decoding*, ska läsaren förstå hur ett språk är uppbyggt med ljud, bokstäver, stavning och så vidare. I det andra steget, *text participating*, ska eleven delta i att skapa mening av texten. Eleven ska förstå hur mönster ser olika ut i skriven text och använda dessa för att förstå vad syftet med texten är. Det tredje steget, *using texts*, handlar om att eleven ska förstå hur texten varierar och påverkas av till exempel sociala och kulturella funktioner. Eleven behöver förstå att dessa funktioner påverkar hur texten är uppbyggd, dess formella grad eller hur den skiljer beroende på kontext. Det fjärde och sista steget, *analyzing texts*, handlar om hur eleven tolkar och använder en text. Det är här viktigt att eleven förstår att en text sällan är neutral, utan oftast färgas av någons åsikt eller intention.

I det tredje steget, *using texts* skriver de:

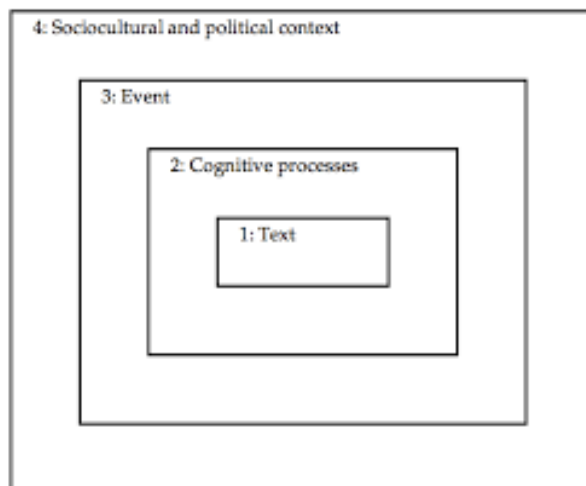
...by knowing about and acting on the different cultural and social functions that various texts perform inside and outside school, and understanding that these functions shape the way texts are structured, their tone, their degree of formality[...] (s. 480)

Här menar jag att både en öppnare tolkning med högre tolerans för variation och en mer konservativ tolkning med högre krav på språkliga normer kan urskiljas, eftersom det talas

om att förstå hur sociala och kulturella funktioner påverkar en text både i och utanför skolan. De menar också att dessa funktioner formar hur texten bör vara strukturerad och vilken grad formaliteten ska ha. Här menar jag att normen ligger i hur standardspråket formuleras och används. Ett mer formellt språk har oftast mer fixerade normer enligt Josephson (2018), då dessa normer sätts av samhället i stort, än vad normerna inom en större variation har, då dessa normer ofta är på en mindre skala i mindre sociolekt

Ivanic (2004) menar att språk består av flera lager (layers). Ivanic (2004) menar att språket är så komplext och kan inte beskrivas med en rak linje, utan det går hand i hand, genom lager, med sociala och mentala aspekter. Alla elever går igenom dessa lager vid olika stadier och de är totalt fyra. Modellen (figur 1) representeras som kvadrater, men Ivanic själv beskriver lagren som skinnet på en lök, varje lager omges av ett mindre.

Lager 1, som är centrum i modellen, är *texten*, Här ryms det språkliga innehållet, stoff om språk. I lager 2 finns en bredare syn på språk, här presenteras vad som händer i huvudet på individen som läser, skriver och tolkar en text. Den *mentala processen* är i fokus och det handlar om att skapa mening och förståelse av texter. Lager 3 handlar om de *sociala aspekterna av språk*, skapande och mottagande. Lagret syftar till hur man observerar egenskaperna av den sociala kontext som språket brukas i. Det är också fokus på syftet med språkbruket, tillfället och platsen som språkandet sker i. Det sista lagret, lager 4, kallas för *sociokulturella och politiska kontexten*. Lagret handlar om de sociokulturella resurser som finns tillgängliga för kommunikation. Detta lagret, menar Ivanic, går bortom de språkliga egenskaper som finns och hur människor använder språk, för att förstå varför språket ser ut som det gör. Ivanic skriver att det är i lager 1–3 som funktionen av och meningen med språkbruket lärs ut och i lager 4 skapas det mening av de tidigare lagren. Enligt Liberg et al. (2012) kan det första lagret motsvara avkodning, det andra att skapa mening med innehållet, det tredje är användandet av texter och det fjärde är textanalyser. Ivanic (2004) menar att det är det första och sista lagret som har mest fokus på normer och traditioner. Först när eleven kan använda språkets grunder (lager 1), kan hen förstå hur det fungerar och kan tolkas och användas i olika situationer (lager 4).

Figur.1 A multi-layered view of Language. (Ivanič, 2004 s.223)

Det är med hjälp av ovanstående teorier som Liberg et. al (2012) har analyserat svenskämnet i skolan genom läroplanerna Lpo94 och Lgr11. Liberg et. al diskuterar och jämför läroplanen som en helhet och påpekar skillnader som finns mellan både innehåll, struktur och fokus. De kommer fram till att strukturen och uppbyggnaden av läroplanen är annorlunda, då läroplanen gått från Lpo94:s *mål att uppnå* till Lgr11:s *kunskapskrav* och *centralt innehåll*. Liberg et al. menar också att Lgr11 är tydligare med centralt innehåll vilket förstärker vad som är fokus i ämnet. Sundberg och Wahlström (2016) menar att Lgr11 inte kan ses som en reviderad version av Lpo94, på grund av dess förskjutning i kunskapssyn. Enligt Sundberg och Wahlström har läroplanen gått från en funktionell språksyn där elever lär sig tillsammans och genom bruk, till en genreinriktad syn där eleven ska få teoretiska kunskaper om en textgenre innan den brukas.

En skillnad mellan Lpo94 och Lgr11, menar Liberg et al. (2012) är att genrepdagogen har fått större utrymme i Lgr11. Tack vare ett ökat intresse för genrepdagogen i Sverige, kan fler spår av den synas i Lgr11. Liberg et al. menar dock att det fortfarande finns *traditionella* spår kvar. En mer formell språksyn finns kvar på några ställen och ett spår, menar de, är synligt genom *text-typer*. Genrepdagogen har annars ett fokus på sociala genretyper, som är en benämning på de texter som kan kopplas till kontext och genre. Inom olika sociala grupper sker kommunikation i både tal och text med hjälp av genretypiska drag, drag som är typiska för just den kontexten individen befinner sig i. Dessa drag kan studeras för att skapa en förståelse för de normer som tillhör kontexten och sedan användas på lämpligt sätt. Språkbruket förändras och till viss del även formen.

För en mer liberal språksyn kan genretyper vara mer önskvärda, medan de standardiserade och strukturerade texttyperna kan tolkas som tillhörande den konservativa språksynen. Med det sagt menar jag inte att genrepdagogen är konservativ, då den snarare är det motsatta. Tanken på en inkluderande skola och önskan att minska glappen mellan social klass är något som genrepdagogen bygger på. Över lag skiljer det kanske mer mellan Lpo94 och Lgr11 i form då Lgr11 presenterar ett tydligare innehåll och krav på kunskaper, men på språkutvecklingsnivå menar Liberg et. al att skillnaderna inte är lika stora. Dock kan de se en viss utveckling i takt med den språkforskning som gjorts, men inte till den grad som de skulle önska.

Sammanfattningsvis kan åsikter om norm och variation i språk påstås vara ganska varierande. Forskare verkar också ense om vikten av att använda både norm och variation i undervisningen. Även om det offentliga språket kan kännas konstlat för en del elever, har det ändå en funktion i livet både i och efter skolan. Oavsett var en individ kommer ifrån finns det en önskan att språkundervisningen ska innehålla både normativt och varierat språk, för att säkerställa att eleven kan uttrycka sig korrekt och kontextuellt i alla möjliga situationer. Liberg et al. (2012) och Sundberg och Wahlström (2016) tar upp förskjutningen från det funktionella till genretypiska, men också vad som finns med, rent innehållsligt, i läroplanen. De beskriver hur läroplanen förändrats från ett sociokulturellt perspektiv, att fokusera på språket som en funktion och något man lär sig genom att använda det, mot genrepdagogen och den genretypiska synen med ett fokus på att införskaffa kunskaper om språk innan språket används. Det är med bakgrund i dessa teorier och definitioner av språkbruk som jag kommer att analysera två läroplaner och tolka dels hur läroplanerna skriver om norm och variation, dels undersöka om det är synligt vilken kunskapssyn som är till grund för läroplanen.

Teori

I detta avsnitt kommer jag att presentera några teoretiska utgångspunkter för studien. Jag kommer förklara begreppet språknorm, den sociokulturella synen på lärande, samt genrepedagogiken för att förtydliga min tolkning av läroplanerna och de valda begreppen.

Språknorm och variation

Vad är en språknorm och vem bestämmer det? Olle Josephson (2018) skriver att:

Normering innebär att någon eller några (enskilda eller institutioner) medvetet arbetar med att bestämma och sprida normen, det vill säga vad som anses som riktigt språkbruk och vad som inte är det (s. 181).

Han menar också att en norm ofta är samma sak som standard, alltså vad samhället eller en institution har beslutat är det vanligaste. Det måste dock inte vara så, utan en norm kan också vara varierad. Det kan inom en socialgrupp bestämmas att normen inte är fast, vilket tekniskt sett gör att det inte blir någon norm. En språknorm däremot handlar ofta om stavning, ordföljd eller ordböjning. Dessa normer bestäms ofta av institutioner och inte av den enskilde individen och de är heller inte baserade på sociolekt, utan mer allmänna för samhället i stort (Josephson, 2018). Ansvarig för vår språknorm är främst svenska Språknämnden och Svenska akademien med sin ordlista, som anger regler för språkbruk. Dessa är dock inte fixerade, utan påverkas ständigt av språkbruket i samhället och uppdateras därefter. Ett språk är heller inte homogent, utan ständigt förändrande och växande (Andersson, 2013), så det vore konstigt om vi inte kunde skapa nya normer.

Även om standardspråket är traditionellt går det inte att förneka att avståndet mellan ungdomars språk och det formella standardspråket är otvivelaktigt stort (Kotsinas, 2004). Språket utvecklas dock med åldern och ungdomsspråket försvinner mer och mer, eller blir åtminstone mindre synligt i kommunikationen. I möten med nya gemenskaper, utbildning och stigande ålder, menar Kotsinas, att ungdomsspråket försvagas och försvinner då individen utsätts för nya normer som ersätter de gamla. Språkmiljöer förändras kontinuerligt ju mer variation vi utsätts för och vi suger åt oss det som passar. De definitioner av norm och variation som presenteras i avsnittet tidigare forskning, samt de som presenteras ovan kan vara möjliga verktyg för att tolka läroplaners tal om språklig

norm och variation. Jag kommer i min analys och slutdiskussion att använda både Josephsons (2018) och Kotsinas (2004) definition av norm och variation för att tolka läroplanerna och besvara min frågeställning.

Ett sociokulturellt lärande

Utgångspunkten för ett sociokulturellt perspektiv är antagandet att människan är en biologisk varelse med funktioner som är både mentala och fysiska och som styrs av naturen och den art vi tillhör (Säljö, 2014). Vi är alltså en produkt av vår omgivning. Lärande kan sägas vara en naturlig och nödvändig aspekt av mänskliga verksamheter, människor har alltid lärt och delat med sig av kunskaper till varandra (Säljö, 2014). Ett sociokulturellt lärande innebär att eleven lär i det sociala, tillsammans med och av andra, genom att göra. Säljö (2014) benämner de kommunikativa processerna som en central del i det sociokulturella lärandet. Det är genom kommunikation som individen blir delaktig i kunskaper och färdigheter. Som små lär vi oss till exempel att prata genom att höra andra prata och härma deras ljud. I skolans värld skulle detta kunna te sig som att kunskaper om texttyper utvecklas genom att vi pratar om och läser olika texter. Eleven har möjlighet att lära sig om normer, då varje text eller texttyp innehåller normer och mönster som bör följas. Det finns också utrymme för att prata om variation då förståelsen av texten kan skilja sig beroende på mottagare, tillfälle eller plats, precis som Ivanic (2004) uttrycker i lager 3 av sin modell. Med denna tolkning av ett sociokulturellt lärande kommer jag i min analys och slutdiskussion att presentera den kunskapssyn som är kan utläsas i respektive läroplan.

Genrepedagogiken

Genrepedagogiken utgår ifrån en inkluderande tanke, där alla ska ha möjlighet att få ta del av samma kunskap. För att uppnå detta används en modell där läraren stegvis stöttar eleverna att utveckla både vardagsspråk och skolspråk (Johansson och Sandell Ring, 2012). Bland annat vill man ge elever kunskap om olika texters mönster, språk, struktur och syften. Johansson och Sandell Ring demonstrerar genrepedagogikens grundtanke genom en pall med tre ben. De beskriver att dessa tre ben representerar teori om lärande, språk och undervisning och lärande. Bland annat utgår tanken från Vygotskys sociokulturella perspektiv med tankar på stöttning, utveckling genom att möta eleven där den är, samt lära genom samarbete (Ben 1). Läraren fokuserar på språk genom kontext,

som verktyg för kommunikation och grammatik (Ben 2). Det sista benet, (ben 3), som representerar hur skolspråket kan delas in i genre, fokuserar på tillhörande ämne och språk, använder en explicit och stegvis undervisning om mönster som kan hittas i språket, samt hur eleven använder och drar nytta av ett gemensamt språk (Johansson et al. 2012).

För att undervisa enligt genrepdagogen kan läraren följa den så kallade *cirkelmodellen* som är tänkt att användas till att säkerställa elevens språkliga utveckling och förståelse (Pettersson, 2017). Modellen består av fyra faser:

1. Bygga upp kunskap inom ämnesområdet.
2. Studera texter inom genren för att få förebilder.
3. Skriva en gemensam text – modellera.
4. Skriva en text individuellt eller i par.

I mitten av cirkeln finns den formativa bedömningen, den bedömning som sker fortlöpande genom alla faser. Pettersson (2017) skriver att det tar tid att arbeta efter cirkelmodellen, men menar att det är väl värt tiden läraren lägger ner. Belöningen, menar hon, är att läraren ser elevernas kunskaper och kvaliteter i deras texter. Läraren kan också märka en skillnad i hur elever läser och förstår texter inom den genre som har arbetats med. Som lärare får man genom att använda genrepdagogen i sin undervisning redskap för hur elever utvecklar förståelse för texter, hur dessa kan beskrivas och produceras. Modellen utgår ifrån betydelse och förståelse ur sociala och kulturella sammanhang, alltså hur texten förstås baserat på individen och gruppen. Läraren skapar tillsammans med eleverna ett metaspråk, en begreppsbank med genretypiska ord och drag, inom genren innan eleverna själva skriver, för att säkerställa att de har alla verktyg som krävs för att klara av att skriva texten. Denna cirkelmodell kommer jag att använda i delar av min slutdiskussion som ett verktyg för att tolka och förstå innehållet i läroplanerna.

Material och metod

I detta avsnitt beskriver jag mitt material, vilka avgränsningar jag har gjort och vilka metoder jag använder för studien.

Material och avgränsning

För att besvara studiens syfte och frågeställningar kommer jag att lägga två läroplaner under lupp och diskutera hur de skriver om norm och variation i olika avsnitt. Jag har därför närläst och analyserat Lpo94 och Lgr11. Jag analyserar enbart de delar som rör mellanstadiet och ämnet svenska, då dessa är mest relevanta för min utbildning. För att hålla mig inom ramen för det som är relevant för att besvara min frågeställning, har jag valt ut begreppen *norm* och *variation*, då dessa har varit aktuella i min teoretiska utgångspunkt för min analys. Dessa begrepp tas upp, diskuteras och kritiserar i diskussioner om lärande, samt historiska redovisningar om språkbruk. Jag kommer att diskutera hur de kan hänga samman och, eller stå i motsats till varandra. De områden som i läroplanerna behandlar skolans uppdrag, samt svenskämnets innehåll och ramar är av mest intresse för min analys, men jag kommer också att belysa några delar ur det centrala innehållet i Lgr11 då det är där ämnesinnehållet specificeras.

De två läroplaner jag har valt representerar olika årtionden och olika perioder i utbildningsutvecklingen. Lpo94 är resultatet av ett byte från en statlig till kommunal skola och Lgr11 är en utveckling mot tydligare innehåll och krav för elevers utbildning. Skolan går från en, enligt Davidsson, Barklund och Bergström (2007) *flummig* läroplan, till en med ett mer strukturerat och tydligt innehåll. Det gjordes också en stor uppdatering i synen på lärande när Lgr11 skrevs, något som är intressant att undersöka. Genrepdagogen blir synlig i Lgr11, något som skulle kunna förändra synen på språklig norm och variation en hel del. Genrepdagogen syftar till att kunskap om en viss genre fås genom att studera textgenrer och i detta skapa ett metaspråk om genren innan kunskapen används i skrivandet. Metaspråket kräver att läraren undervisar om mönster i texter inom den kontext som används för att bygga en ordbank som elever sedan kan använda för att skapa egna texter. Enligt den sociokulturella kunskapssynen ska eleven få kunskap om språket och texten genom att i kontext och kommunikation lära sig det

metaspråk som genrepedagogiken vill undervisa om först. Bruket föregår alltså genrekunskapen, eleven lär sig genom interaktion med andra. Det är med dessa teorier jag menar att det kan innebära att Lgr11 innehåller nya formuleringar om hur eleven ska utveckla språket.

När Lpo94 kom ansågs den vara radikal av forskare i andra länder, den innebar en reform av skolan (Davidsson, Barklund & Bergström, 2007). I samband med systemskiftet som gick från statligt till kommunalt styre kom denna läroplan med mål och resultatstyrning. Tanken med Lpo94 var att genom det sociala och gemensamma utveckla kunskaper som ska leda eleven framåt.

Gemensamma erfarenheter och den sociala och kulturella värld som skolan utgör skapar utrymme och förutsättningar för ett lärande och utveckling där olika kunskapsformer är delar av en helhet.
(Skolverket, 2006 s.6)

Här fanns det mål att sträva mot och mål att uppnå, något som var helt nytt för skolvärlden. Tanken var att utbildningen skulle vara likvärdig i hela landet, men varje lärare gavs mer utrymme att själva bestämma över sin undervisning. Målen kunde anses svårtydda och det blev svårt att säkerställa att undervisande lärare förstod vad de skulle undervisa och bedöma. Sambandet mellan målen i läroplanerna och kursplanerna ansågs också delvis otydliga och en del menade att de flöt samman, vilket gjorde de svåra att arbeta med (Davidsson et al., 2007). I en rapport om översyn av grundskolans mål- och uppföljningssystem skriver Davidsson et al. följande: ”Frånvaron av tydlighet och enhetlighet i statens budskap till den lokala nivån bedöms ha bidragit till att lärarna varit hänvisade till egna lösningar i sitt lokala planeringsarbete” (s. 14). Det är denna kritik av Lpo94 som gjort mig intresserad av att jämföra denna läroplan med Lgr11.

Metod

Arbetet påbörjas genom att välja ut de läroplaner som är lämpliga att undersöka. Här väljer jag att hålla mig till ett mindre urval för att kunna göra en djupare analys av de utvalda begreppen och gå in mer på vilken kunskapssyn som är synlig. Fokus ligger på begreppen *språklig norm* och *variation* samt *kunskapssyn* och metoden är en närläsning av läroplanerna där jag analyserar hur dessa begrepp tar sig uttryck. I analysen tolkas

också explicit i uttrycken, där jag analyserar hur tydligt och direkt talet om norm eller variation är skrivet i relation till kunskapskrav och förmågor.

Metoden närläsning väljs då det är svårt att hitta en lämpligare metod för insamlingen. Närläsning fungerar ungefär som en textanalys (Persson, 2007). Det går ut på att läsa texten och på en djupare nivå försöka analysera och tolka varje ord som står i en mening. Det handlar också om en egen tolkning av det skrivna, något som kan variera från person till person. Detta betyder att om någon annan skulle göra samma analys, kan denne komma fram till andra resultat. Efter det att den första omgången med resultat är nedskrivet, går jag igenom allt igen för att noggrannare analysera det valda materialet. Här försvinner en del av de valda citat och resultat, då dessa inte längre känns relevanta för syftet. Det upptäcks också nya saker och nytt innehåll som är intressant, vilket resulterar i att jag går tillbaka igen till läroplanerna för att samla mer material. Texten upplevs här annorlunda och det revideras ännu fler delar av det insamlade materialet. Samma process som görs med den första läroplanen upprepas sedan med nästa läroplan innan slutdiskussionen skrivs.

En stor fördel med att göra en närläsning är att materialet alltid är tillgängligt. Metoden sätter också krav på mig som tolkare att dyka ner i texten och analysera olika aspekter av det skrivna. En närhetsläsning och analys av läroplaner kan visa vilka förutsättningar som finns för en viss typ av undervisning, men kan inte säga något om hur lärare väljer att undervisa i sitt klassrum. Det görs å andra sidan en tolkning av läroplanen som kan vara till stöd för det praktiska arbetet, både för författaren och för andra.

Varje läroplan presenteras först allmänt med upplägg och innehåll. Detta görs för att läsaren ska få en förståelse för varje läroplan och en insikt i hur respektive läroplan ser ut. I en introduktion av varje läroplan börjar jag att övergripande presentera läroplanen. Respektive läroplan har sedan två avsnitt, *skolans uppdrag* och *svenskämnet*. Dessa avsnitt valdes på grund av att de båda finns med i Lpo94 och Lgr11, samt att de innehåller relevant material för studien. I avsnitten *skolans uppdrag* analyseras huvudsakligen kunskapssyner, medan *svenskämnet* huvudsakligen fokuserar på talet om språklig norm och variation. Avsnitten kan komma att variera i storlek, eftersom Lpo94 inte är lika omfattande som Lgr11. Först förs en analys löpande i resultatet, dels för att kunna dra direkta kopplingar till teorin, dels för att läsaren enklare ska förstå de resonemang som förs. Dessa resonemang förtydligas och diskuteras sedan i den avslutande diskussionen.

Genom att använda de teoretiska utgångspunkterna som presenterats i *tidigare forskning* och teoriavsnittet kan resultatet enklare tolkas. I analysen tolkas norm och variation i relation till definitionerna som Josephson (2018) och Kotsinas (2004) beskriver, men också beskrivningen av lekter som tagits från Einarsson (2013) och Andersson (2013). De avsnitt där kunskapssyn tolkas utgår jag från beskrivningen av det sociokulturella lärandet och genrep pedagogiken. Här används också cirkelmodellen som beskrivs i avsnittet *teori*. Författaren väljer att ta upp kunskapssyn i relation till begreppen norm och variation då forskare, som beskrivits i den teoretiska utgångspunkten, menar att språket och språkbruket är nära kopplat till hur människor lär sig (Sundberg & Wahlström, 2016; Liberg et al. 2012).

Forskningsetiska överväganden

Avslutningsvis kan det nämnas att ett medvetet val att inte utveckla avsnittet *forskningsetiska överväganden* har gjorts. Detta för att metoden och litteraturstudien inte kräver några sådana överväganden. Här finns inget behov av att anonymisera eller anpassa varken material eller resultat för att skydda någon. Detta skrivs med för att understryka att denna del av arbetet ändå är behandlad.

Resultat och Analys

I detta avsnitt kommer jag att presentera varje läroplan för sig och löpande föra min analys och tolkning av den skrivna texten.

Lpo94

Läroplanen utgörs dels av en bok med kursplaner, dels av en bok med skolans uppdrag, värdegrund, riktlinjer och mål. Här står fraser som ”genom att använda språket lär sig eleven att klara situationer som ställer olika språkliga krav på till exempel formell korrekthet, utförlighet eller inlevelse” (Skolverket, 2006 s. 77). Detta citat skulle kunna tolkas som relativt otydligt. Vad menas med formell korrekthet och vilka skulle kraven kunna vara? Det är inte omöjligt att förstå, men texten kunde varit tydligare. Det skulle kunna innebära att eleven är medveten om att graden av språklig formellhet varierar beroende på situation, men det specificeras inte. Det som går att utläsa är den sociokulturella språksynen. Eleven lär sig om språket genom att använda det, precis som Vygotsky menat med sina teorier (Säljö, 2014).

Läroplanen består av mål att uppnå, som säger att eleven ska ”behärska det svenska språket, känna till grunderna för samhällets normer och lagar och veta sina rättigheter och skyldigheter i skolan och samhället” (Skolverket, 2006 s. 10). Lpo94 ger läsaren stort tolkningsutrymme. Detta, menar jag, kan bero på att läroplanen inte explicit berör norm och variation i några av lärandemålen eller övriga avsnitt. Avsaknaden av tydlighet innebär att möjligheten för en mer liberal språksyn med en högre tolerans för variation kan bli ganska stor. På samma sätt kan språksynen bli mer konservativ och toleransen kan bli snävare. Att *behärska* språket kan innebära att använda det enligt de normer som finns i standardsvenska. I följande avsnitt kommer jag att presentera vad skolans uppdrag är, samt svenskämnet med syfte och innehåll.

Skolans uppdrag

Under denna rubrik kan läsaren få en förståelse för skolans grundläggande värden, förståelse och medmänsklighet, vilken typ av undervisning och utbildning skolan ska erbjuda, samt vilka rättigheter och skyldigheter skolan, eleverna och vårdnadshavarna har. Läsaren får en genomgång i syfte, värdegrund, uppdrag, mål och riktlinjer för undervisningen. Det står bland annat att ”eleven ska få en chans att finna sin unika egenart

[...]” (Skolverket, 1996 s. 5) och genom denna kunna ” [...] delta i samhället” (skolverket, 1996 s. 5). Sin unika egenart skulle eleven kunna uttrycka genom ett eget språkbruk, ett normativ eller varierat språk. Ordet *egenart* kan också ge eleven möjligheten att få uttrycka det individuella och särskiljande istället för det normativa och standardiserade. Här finns det plats för de båda. För en likvärdig utbildning ska eleven få anpassad undervisning. Även här finns det utrymme för både norm och variation, en *duktigare* elev som har god kontroll på skrivregler, stavning och form, kanske kan få tillåtelse att använda mer variation i sitt skriftspråk beroende på kontext. Eleven kan också utmanas med svårare texter, där kraven på formellhet är högre. En elev som har mindre kontroll över sitt skriftspråk och saknar kunskaper för att klara uppgiften enligt norm, kanske bör öva mer på detta. Skolverket (1996) menar att läraren ska ta hänsyn till elevernas olika förutsättningar.

Det är viktigt att eleven får veta vilka språkliga kunskaper som efterfrågas och hur dessa kan uttrycka sig. Enligt Lpo94 ska skolan se till att eleven ges möjlighet att ”utveckla ett rikt och nyanserat språk, samt förstå betydelsen av att vårda sitt språk” (Skolverket, 1996 s. 9).

Ett sätt att uppnå detta skulle kunna vara att eleven får veta vad språk är och hur språk används. Ett rikt och nyanserat språk kan innebära att förstå hur språket varierar beroende på flertalet saker och att se ett värde i möjligheten att anpassa sitt språk, inte bara i text utan också tal. Genom det sociokulturella och kommunikativa kan eleven använda språket i situationer där den får möjlighet att utvecklas och lära av andra. Genom att tillsammans öva på att hålla tal och observera andra som hållit tal, kan eleven se vad som är accepterat språkbruk i just den formen. Även variationen ryms inom kontexten, då ett tal kan se ut på olika sätt. Eleven kan ges möjlighet att lyssna på olika typer av tal för att se att även inom en och samma genre kan normerna se olika ut. Detta kan vara en tolkning av att anpassa innehållet efter mottagare och kunskapen om hur språket varierar beroende på kön, ålder, hemvist, utbildning och syfte (Skolverket, 1996).

Svenskämnet

Ämnet presenteras först som en helhet. Vad är syftet med ämnet och vad ska eleverna lära sig genom språket? Därefter kommer *mål att sträva mot* (Skolverket, 1996 s.75). Här skrivs det om de mål som eleven bör sträva mot att uppnå efter avklarad skolgång. Inga

måste, bara ett bör. Bland de mål som eleven bör eftersträva är följande relevanta för studien:

- få kunskap om det svenska språket, dess ursprung och historia, dess uppbyggnad och särart och dess ständigt pågående utveckling.
- lära sig använda skriftspråkets normer för stavning, meningsbyggnad och bruk av skiljetecken...
- förstå grundläggande mönster och grammatiska strukturer i språket och inse att människor talar och skriver olika beroende på ålder, kön, utbildning, hemvist och syfte.
- inse hur lärande går till och lär sig att använda sina egna erfarenheter, sitt tänkande och sina språkliga färdigheter för att inhämta och befästa nya kunskaper (s. 75).

Här syns både norm och variation i flera av dessa mål. Det normativa avser stavning, meningsbyggnad, historia och uppbyggnad. Här är det enkelt att se utrymme för en normativ språksyn och en önskan att eleverna skall kunna följa dessa regler. Spåren från variationen är dock också synliga i, bland annat, språkets pågående utveckling och hur människor uttrycker sig olika baserat på ålder, kön, utbildning och hemvist. Att undervisa i, eller tillåta en viss variation skulle också kunna vara möjligt här.

Det står också att eleven ska kunna ”läsa och förstå texter av olika slag, så som skönlitteratur, faktatexter och dagstidningarnas artiklar i allmänna ämnen och kan anpassa lässättet till textens karaktär och till syftet med läsningen” (Skolverket, 1996 s.75). Här syns spår av de texttyper som nämndes i avsnittet *läroplansforskning* som hör till det sociokulturella perspektivet. Alltså de texter som tillhör en viss typ, så som skönlitteratur, men inte benämns som en berättande text. Det skulle också kunna tolkas som tidiga spår av genrepdagogiken och en början till genretexter och begrepp så som *beskrivande, berättande, instruerande text*, med tanke på uppdelningen i någorlunda genrer och det faktum att det står att eleven ska *läsa och förstå texter*.

Under rubriken *Ämnets uppbyggnad och karaktär* står det att ämnet ska ge kunskaper om det svenska språket och kulturarvet. Kulturbegreppet kan vara knepigt eftersom dess betydelse kan vara ganska bred. Kultur kan betyda olika saker för olika personer, men jag tolkar det som att det i detta fall kan betyda att eleven ska förstå att språket är en del av samhället och att det speglar skillnader mellan identitet, kön, bakgrund, intressen med

mera. Detta är en rimlig tolkning då det i inledningen till ämnet står att ”kultur och språk är oupplösligt förenade” (Skolverket, 1996 s. 75). Vidare står det att eleven får goda språkfärdigheter när de i meningsfulla sammanhang använder sitt språk. ”Genom att använda språket lär sig eleverna att klara situationer som ställer olika språkliga krav på till exempel formell korrekthet, utförlighet eller inlevelse” (Skolverket, 1996 s.77).

Här kan den sociokulturella kunskapssynen tolkas som synlig, där eleven genom språk i bruk lär sig vad som är accepterat och inte. Det blir också synligt då bruket föregår genrekunskapen. Eleven lär sig språklig struktur och språkets egenskaper genom interaktion med andra, därmed poängterar läroplanen språkets situerade karaktär. Det blir tydligt att kontext och situation avgör hur vi kommunicerar. Den formella korrektheten kan tolkas som ett normativt språk som följer de regler och den standard som samhället kräver och först när eleven kan detta, kan den utveckla sitt språkbruk och klara av att variera sig mer. Att då använda variationen för att forma och utforska sitt språkbruk, kan resultera i en utvecklad förståelse för språkets normer och variationer.

Vidare står det att elevens språk utvecklas i ett socialt samspel med andra och att det utvecklas om eleven aktivt deltar i till exempel samtal, berättelser eller uttryck av tankar och åsikter (Skolverket, 1996). I det sociala samspelet skulle den största variationen kunna äga rum. Även här betonas hur språket varierar från person till person baserat på erfarenhet, ålder, kön, utbildning och så vidare, även om begreppet variation inte finns att hitta i texten, så finns möjligheten för den mellan raderna. I andra delen av betyg och bedömning, under betygskriterier för betyget väl godkänd står det att eleven ska kunna ”uppmärksamma och ha viss insikt i hur människors sätt att uttrycka sig i tal och skrift varierar över tid och med bland annat geografisk hemort, kön samt social och kulturell tillhörighet” (s.79). Begreppet ”varierar” används här som ett uttryck för medvetenhet om olika typer av lekter och att dessa lekter kan ta sig olika uttryck i både tal och skrift.

En slutsats här skulle kunna vara att det i Lpo94 finns utrymme för språklig variation och att eleven har möjlighet att lära sig om denna, men även normer, genom att bruka språket. Genom att använda och samtala om språk i olika former kan elevens förståelse för språkbruk ökas. Det finns ett tydligt fokus på språk i kontext. Enligt läroplanen ska eleven ha en grundläggande förståelse för språkliga regler och genom dessa också kunna bruka variation.

Lgr11

Läroplanen består av en bok med tre avsnitt, *Skolans värdegrund och uppdrag*, *Övergripande mål och riktlinjer* och *Kursplaner*. I *Skolans värdegrund och uppdrag* står det att ”skolan ska förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver” (Skolverket, 2011 s. 9). Här uttrycks vikten av att utbilda individer som passar in i samhället i framtiden. Beständiga kunskaper uttrycks som följer:

Eleverna ska kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga. Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska information, fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ (Skolverket, 2011 s. 9).

Citatet kan tolkas som ett resonemang om nödvändigheten av en gemensam kunskapsgrund för att värna om det demokratiska samhället, alltså värdet av att skapa individer som kan och vågar tänka kritiskt och i förlängningen kan fatta egna beslut. Vidare står det att skolan måste följa med i samhällets utveckling, bland annat genom ett internationellt perspektiv (Skolverket, 2011). Det internationella perspektivet betyder dels ”att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet” (Skolverket, 2011 s. 9). Perspektivet kan innebära en möjlighet att plocka in fler ord och begrepp i språkbruket, ord som eleverna är bekanta och bekväma med för att se till att variationen får plats i undervisningen. Här menar jag att man kan använda fler låneord, *svengelska* uttryck eller slang. Under *övergripande mål och riktlinjer* kan man läsa om de normer och värden som skolan ska genomsyras av och kunskaper som alla elever bör ha innan avslutad utbildning. Här står det bland annat att ett mål är att eleven ”kan använda det svenska språket i tal och skrift på ett rikt och nyanserat sätt” (Skolverket, 2011 s.13). Att använda språket på ett rikt och nyanserat sätt bör ge eleven möjligheter att använda både norm och variation i sitt språk.

Avsnittet *Kursplaner* innehåller alla ämnen som finns i skolan och dessa beskriver varje ämnes syfte, centralt innehåll och slutligen kunskapskrav. Varje ämne avslutas med en sammanfattande tabell för att tydliggöra vilka kunskaper som krävs för vilket betyg. I

syftesbeskrivningen för ämnet svenska står det att lärare är skyldiga att ge eleverna möjlighet att förstå att hur människan kommunicerar kan få konsekvenser, både för en själv och för andra (Skolverket, 2011). Detta kan peka mot genrepedagogiken och tanken att formen är avgörande, situationen vi uttrycker oss i kan ha ett visst genremönster, men det kan även peka mot det sociokulturella med tanken om kommunikation tillsammans med andra. I följande avsnitt kommer jag att presentera vad skolans uppdrag är, samt svenskämnet med syfte och centralt innehåll.

Skolans uppdrag

Skolans värdegrund och uppdrag vilar på demokrati. Inledningen i läroplanen talar om syfte, värdegrund, uppdrag, mål och riktlinjer för undervisningen, vilka fungerar som en guide för varje lärare. Uppdraget som lärare har är att utveckla och utbilda eleverna så att de kan bli goda medborgare i samhället. Kunskaperna som bedöms nödvändiga för att bli en sådan medborgare är förutbestämda och generella för alla elever. Läroplanen säger att läraren ska låta varje enskild elev finna sin egenart och genom det finna sin plats och sitt deltagande i samhället (Skolverket, 2011).

Läroplanen uttrycker tydligt att elevens bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper ska vara grunden för deras fortsatta lärande, samtidigt som den anger att normen för denna utveckling anges i de nationella målen (Skolverket, 2011). Målen är densamma för alla elever, men alla lär sig på olika vis och det innebär att det kan krävas olika former av undervisning för att ta sig dit. Här menar jag att variation får större utrymme än norm.

I citat som ”Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper” (Skolverket, 2011 s. 8) och ”Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska präglade verksamheten” (s. 7 samt ”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet” (s. 7) uttrycker läroplanen vikten av att elevens historia och härkomst ska tas i beaktning när läraren planerar sin undervisning och elevens egenart ska vara intakt och skyddad.

Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva ska varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga (Skolverket, 2011 s. 7).

I ovanstående citat lyser den sociala aspekten igenom. Genom möjligheter att samtala, läsa och skriva utvecklas kommunikationen och språkförmågan. Här tolkar jag det som att den sociala delen av den sociokulturella teoribildningen, som jag lyft tidigare, syns. Vidare står det ”Gemensamma erfarenheter och den sociala och kulturella värld som skolan utgör skapar utrymme och förutsättningar för ett lärande och en utveckling där olika kunskapsformer är delar av en helhet” (Skolverket, 2011 s.8). Även här kan det sociokulturella urskiljas, dels genom uttrycket *gemensamma erfarenheter*, dels i beskrivningen av skolan som en social och kulturell värld.

Svenskämnet

I syftet för svenskämnet i den nuvarande läroplanen står det att ”[i] mötet med olika typer av texter [...] ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.” (Skolverket, 2011 s. 222).

Det första att notera är att det uttrycks som att eleven ska lära sig om och utveckla sitt språk genom att studera texter, inte genom att bruka språket. Det står också att det ska ske genom att studera olika typer av texter, något som också signalerar en genrepedagogisk syn. Eleven ges förutsättningar att utveckla språket genom att läsa det, vilket överensstämmer med genrepedagogikens steg 1 i cykeln (Pettersson, 2017).

Detta kan dock också tolkas som en möjlighet för eleverna att få lära sig om och använda ett språk som, för dem, är mer naturligt och sammankopplat till deras liv både i och utanför skolan, ungdomsspråket. Resonemanget kan också kopplas till Lundin (2017) och hennes resonemang om den allt tunnare skiljelinjen mellan tal- och skriftspråk. Hon menar att läraren bör diskutera likheter och skillnader mellan talspråk och skriftspråk och diskutera hur stor den skillnaden har varit tidigare.

Vidare i läroplanen står det:

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sina kunskaper om svenska språket, dess normer, uppbyggnad, historia och utveckling samt om hur språkbruk varierar beroende på sociala sammanhang och medier (Skolverket, 2011 s. 222).

Detta avsnitt får in både norm och variation i ett stycke, då det tar upp både språkhistoria med normer och hur språkbruket varierar beroende på sociala sammanhang. Specifikt för ämnet svenska finns det också riktlinjer och kunskaper som eleven ska hinna utveckla. I inledningen till ämnet står det så här: ”Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts” (Skolverket, 2011 s. 222).

Det finns också krav på vilka delar av svenskan som elever ska undervisas i, med instruktioner för alla delar av språket. Bland annat ska de lära sig att skriva, tala, lyssna, läsa och även vilka regler det finns för språkbruk. Eleverna ska ges möjlighet att utveckla sin språkförmåga så de kan använda den i olika situationer för olika syften (Skolverket, 2011), något som är typiskt för den genrepedagogiska formen av lärande. Genom att studera texter i olika genrer och former kan eleven utveckla sin förmåga att använda sitt språk på ett korrekt sätt för just det syftet som är menat. Det finns inte skrivet någonstans att det är just standardsvenska som ska läras ut, men det står däremot att eleverna ska undervisas om språkets historia, normer, uppbyggnad och utveckling (Skolverket, 2011), vilket skulle kunna tolkas som standardspråk. Dock uttrycker också läroplanen att eleverna ska bli medvetna om att språkbruk varierar beroende på sociala sammanhang, vilket betyder att lärare ska behandla socialt betingad variation. Eleven ska förstå att olika konventioner och regler gäller för olika språksituationer, något som den kan förstå genom att studera olika genrer av språket.

Något som tydliggör ämnesinnehållet i Lgr11 är det *centrala innehållet*. Här får läraren en detaljerad lista som specificerar vad som ska undervisas. Relevanta delar i listan är uppdelad i: *läsa och skriva*, *berättande texter och sakprosatexter* och slutligen *språkbruk* (Skolverket, 2011). Det centrala innehållet erbjuder ett explicit innehåll och tydliggör precis vad läraren ska fokusera på. Under varje form av kommunikation specificeras vad som tillhör varje rubrik. Under rubriken *läsa och skriva* finns instruktioner om att eleven

ska lära sig ”Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag [...]” (Skolverket, 2011 s. 259) och ”Språkets struktur med meningsbyggnad, huvudsatser, bisatser, stavningsregler, skiljetecken, ords böjningsformer och ordklasser. Textuppbyggnad med hjälp av sambandsord” (s.260). Här finns inte instruktioner för *hur* eleven ska lära sig innehållet, utan det är fokus på *vad* eleven ska lära sig. Både norm och variation ryms inom dessa citat. Genom studiet av språkets struktur kan vi förstå hur det varierar beroende vad vi använder språket till, men vi ges också möjligheten att studera de normer som finns inom varje genre eller text. Samma sak blir synlig i citatet ”Berättande texters budskap, språkliga drag och typiska uppbyggnad med parallellhandling och tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar samt dialoger” (Skolverket, 2011 s. 260). Här kan genrepdagogen också urskiljas, där läraren ska arbeta med till exempel språkliga drag i just berättande texter. Eleven ska förstå hur en berättande text är uppbyggd och vad den vanligen vill förmedla. Det kan tolkas som regler för att skriva en berättande text. Fortsättningsvis beskrivs flera textgenrer, ”Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel faktatexter, arbetsbeskrivningar, reklam och insändare. ”Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag” (Skolverket, 2011 s. 260). Även kategoriseringen av *berättande*, *beskrivande*, *förklarande*, *instruerande* och *argumenterande* text är kännetecknande för genrepdagogen.

Under rubriken *språkbruk* blir variationen synlig, här står det att eleven ska förstå skillnader i språkanvändning. ”Skillnader i språkanvändning beroende på vem man skriver till och med vilket syfte, till exempel skillnader mellan att skriva ett personligt sms, ett inlägg i sociala medier och att skriva en faktatext” (Skolverket 2011 s. 260). Dock ger det också utrymme för förståelse om normer eller till och med normbrytande text. Oavsett om det är sociala normer eller samhälleliga normer, så existerar de båda i nästan all text, det kan vara så att förståelsen handlar om hur läraren undervisar i det.

I samtliga citat skrivs det om variation och hur språk anpassas efter mottagare, genre, syfte eller kontext genom budskap, språkliga drag och hur användaren formar eller bygger upp texten. Som tidigare nämnts, är det fokus på hur språkbruket rent teoretiskt fungerar innan eleven använder det. Eleven ska lära sig strategier för att förstå och tolka en text, strategier för att skapa egna texter och ord eller begrepp som tillhör den text som ska

skrivs. Det finns inget som utesluter den sociala interaktionen i lärandet i Lgr11, snarare är det en aktiv del av cykeln (Pettersson, 2017), men det kommer i andra hand.

Sammanfattningsvis finns det ett tydligt fokus på hur språk varierar och hur alla elever är olika. Att möta eleven där den är och erbjuda kunskaper som ligger på rätt nivå känns viktigt i Lgr11. Språksynens tyngdpunkt verkar ligga i genrepedagogiken och tanken att eleven lär sig genom att studera olika genrer av språket för att sedan tillsammans eller enskilt skapa egna texter i samma genre. Att till exempel undervisa i språkets historia och utveckling ger eleverna en förståelse för dels hur språket har använts innan, dels vad som har utvecklats för att komma dit vi är idag.

Sammanfattande diskussion

Efter att ha närläst Lpo94 och Lgr11 och sökt likheter och skillnader i synen på språkbruk, kunskap och språklig variation framträder kommer jag nu att besvara mina forskningsfrågor. I vilken utsträckning och på vilket sätt tar läroplanerna upp språklig norm och variation? och Vilken kunskapssyn ger läroplanernas tal om språklig norm och variation uttryck för?

Norm och variation

När det gäller språklig norm och variation skiljer det inte så mycket mellan läroplanerna. Läraren ska enligt Lgr11 undervisa om variation och hur språket förändras både över tid och socialt. Den språkliga variationen omnämns främst som språk i kontext. Jag tolkar det som att variationen i hög grad anses handla om hur individen uttrycker sig beroende på härkomst, social status, ålder eller ämnet som behandlas. Här kan Luke och Freebodys (1990) *The four resource model* appliceras och passa väldigt bra till elevers språkutveckling enligt Lgr11. Språk är komplext och baserat på *The four resource model* och Ivanic (2004) modell *Layers*, med vilka läraren kan hjälpa eleverna att förstå komplexiteten i språket. Modellerna är relativt enkla och tydliga och skulle kunna demonstreras för eleverna så att även de förstår hur arbete med och förståelse för text, kan byggas upp.

Det normativa språk som ska undervisas om tolkar jag som ganska lika i de båda. Lpo94 efterfrågar grammatiska strukturer, språkhistoria, uppbyggnad, normer för stavning och meningsbyggnad. Lgr11 skriver också om normer, uppbyggnad och historia, men trycker också på vikten av att ha ett rikt och varierat språk. Läraren ska se till att eleverna har kunskaper om det språk som kan kallas det offentliga språket, språket som används i de situationer där en språkriktighet krävs. Det kan också tolkas som att det i båda läroplanerna uttrycks ungefär samma syn på vad detta normativa språk är och denna definition passar väl in med den som Josephson (2018) uttrycker. Läroplanerna anger begrepp som *regelrätt* och *formell korrekthet* som instruktion.

Lgr11 är mer detaljerad i sin beskrivning av både ämnet och innehållet. Båda läroplanerna uttrycker vilka delar av språket eleven förväntas kunna i slutet av skolgången samt vilka grammatiska kunskaper eleven ska besitta. Lpo94 är över lag mer otydlig vad gäller språkbruk med norm och variation. Det finns mycket utrymme för läraren att bestämma

själv över sin undervisning. Det saknas ett stöd, något som Lgr11 erbjuder. Det finns i Lgr11 ett tydligare språkfokus och riktlinjer för undervisningen. Som lärare behöver jag inte gissa eller hitta på material till undervisningen. Trots dess tydlighet finns det ändå utrymme för tolkning. Den nuvarande läroplanen har olika tolkningsmöjligheter och beroende på hur tonvikten läggs, kan läraren alltså tillåta olika grader av variation. Lärare med en mer positiv syn på standardspråk, som anser att det är det bästa alternativet, kan välja att ha fokus på den delen av läroplanen som säger att det är viktigt och genom det fokusera på normerna som tillhör. Det innebär också att den lärare som anser att det är viktigt att bejaka elevers egenart och tillåta dem att hitta sitt eget språk, har möjligheter att anamma den delen av läroplanen som säger att vi ska tillåta det. Även om variationen också rymmer normer, tolkar jag dessa normer som väldigt olika. Som jag har nämnt tidigare, anser jag att de normer som det skrivs om i läroplanerna syftar till normer för ett offentligt, normativt standardspråk innehållande skrivregler, grammatik med mera. Det utesluter dock inte att det finns normer i variation, jag menar bara, precis som Josephson (2018) och Kotsinas (2004), att dessa normer är mer koncentrerade och kopplade till det sociala och styrs inte på samma sätt som de samhälleliga normerna.

Eftersom Lpo94 är mindre explicit ifråga om vad eleverna ska lära sig om språklig norm och variation ges läraren mer tolkningsutrymme. Detta kan leda till att uttolkaren får större handlingsfrihet och själv kan välja i vilken utsträckning han eller hon ska arbeta med språklig norm och variation. Det faktum att Lpo94 trycker på språk i bruk generellt kan förstås uppfattas som en fingervisning för läraren men inte mer och detta kan i sin tur leda till att den gemensamma kunskapsgrund och likvärdiga undervisning som efterfrågas, blir lidande. Desto mer tolkning läraren tillåts göra, desto mer riskerar undervisningen att skilja mellan olika lärare och skolor. Det var också detta som kritiserades när utvärderingar gjordes av Lpo94 inför skapandet av Lgr11. Detta, menar jag, borde vara ett problem som blivit mindre i Lgr11. Då Lgr11 är mer styrt av genremönster och regler, tolkar jag det som att variationen får mindre utrymme. I de texter eleverna möter finns sällan den stora variationen med, om det inte handlar om just dialektala ord eller skönlitterära texter avsedda för ungdomar. I samtalen om dessa texter kan dock variationen rymmas, men då uttrycker sig variationen mest i tal och mindre i skrift. Det vore intressant att se hur variationen kan uttrycka sig i de regel- och mönsterfyllda textgenrerna som Lgr11 talar om. Det bör alltså finnas utrymme, men hur detta kan te sig i praktiken är upp till varje lärare. Detta hade varit ett intressant område

att forska vidare om för att fördjupa denna studie. Kanske kan intervjuer av lärare och deras syn på norm och variation i klassrummet vara en intressant utgångspunkt.

Under mitt första år som lärare i en årskurs fem skulle jag säga att undervisningen skiljer en hel del mellan lärare, även under Lgr11. Innehållet är ungefär detsamma eftersom vi följer samma läroplan och har ett mer explicit innehåll att förhålla oss till, men tillvägagångssätten är olika. Mina äldre kollegor, som också har undervisat enligt äldre läroplaner, undervisar på ett, enligt mig, mer konservativt och traditionellt sätt. Jag skulle nog se mig själv som mer öppen för nya metoder och nytt material. Dock vet jag inte ännu om det påverkar resultaten, men undervisningen skiljer definitivt. Även detta kunde vara en fortsatt intressant studie; att undersöka hur lärare som arbetat med båda läroplanerna ser på sin undervisning idag respektive då.

För elevernas del tror jag att skiljelinjen mellan talspråk och skriftspråk är tunnare än någonsin på grund av dels internationella influenser från allt mer engelska intryck och uttryck, dels den stora digitala närvaron i deras liv. Standardspråket i sig utvecklas hela tiden, men oftast inte i samma takt som barn och ungdomars tal- och skriftspråk. Av denna anledning kan lärare behöva jobba mer med att undervisa i det normativa och få eleverna att även se nyttan med ett mer formellt språk utan expressivitet. Detta bör vara viktigt för att kunna vara en del av det demokratiska samhället som efterfrågas i *skolans uppdrag*. Jag menar inte att variationen är dålig, snarare tvärtom, variationen bör lyftas i balans med det normativa standardspråket och användas i de situationer där det är möjligt. Framförallt för att utveckla elevers lust att lära och vidare kunna ge en koppling mellan deras liv utanför skolan, något som jag tror kan ge elever större motivation. Det händer något med språket när ungdomar spenderar tid på sociala medier, vi möts av chatspråk, förkortningar, engelska uttryck, emojis och så vidare och detta kan alltså skapa nya genrer som skolan bör uppmärksamma. I en publikation om digitaliseringen i skolan (Skolverket, 2018) står det att elever själva kan uppleva problem som är relaterade till deras privata bruk av digitala verktyg. Det uttrycks en oro, från elevernas sida, att det kan vara störande och onaturligt att inte kunna använda verktyget som de gör under tiden utanför skolan. Specifikt tas chatt och sms upp som en problematik. I publikationen står det om utmaningar och möjligheter, samt kopplingar till digitaliseringen i specifika ämnen. I kopplingen till svenska står det:

Skriftspråk i olika former är centrala också i den digitala världen, men den tryckta texten utmanas som norm. Det blir alltså viktigt att elever får arbeta med varierande texttyper, både analoga och digitala, publicerade i olika former och med skilda syften. (Skolverket, 2018 s. 68–69)

Här tas utmaningen med hur eleven förstår och arbetar med texter upp. Kanske är det så att digitaliseringen lägger större ansvar på läraren för att få eleverna att se nyttan och möjligheterna med digitaliseringen, i stället för att fokusera på svårigheterna. Om då läraren jobbar med både språklig norm och variation i texter med skilda syften och i olika former kanske denna problematik som tas upp, kan motverkas.

De *beständiga kunskaper* som beskrevs i avsnittet *Lgr11* uttrycker att eleverna ska lära sig att orientera sig i en komplex verklighet i snabb förändringstakt (Skolverket, 2011 s.9) och detta skulle kunna innebära att skolan är skyldiga att undervisa även om en större variation, som ungdomsspråket. Precis som jag skriver tidigare kan det finnas lämpliga metoder för detta, till exempel kan lärare och elever undersöka eventuella nya genrer som detta språk kan innebära. Av denna anledning kan min studie vara nyttig för lärarprofessionen. I en värld full av expressiva barn och elever kan en analys av norm och variation i läroplaner ha en värdefull plats för både lärare och lärarstudenter. En djupare analys av läroplanen kan vara bra att ha inför sitt nya yrke eftersom styrdokumentet kan vara svåra att tolka. Det kan vara önskvärt att få ta del av denna eller liknande analyser för att känna sig säkrare inför sitt nya yrke, något som jag åtminstone hade uppskattat under min utbildning.

Kunskapssyn

Om varje reviderad läroplan ska bygga på den förra, menar jag att Lgr11 tar ett väldigt stort kliv framåt. Eftersom Lgr11 skiljer stort i form och kunskapssyn från Lpo94, känns den inte alls som en utveckling av företrädaren Lpo94. Eftersom läroplanen frångått mål att uppnå och det sociokulturella perspektivet på lärande och istället presenterar kunskapskrav och genrepedagogiken, kan det vara svårt att tolka Lgr11 som en reviderad Lpo94. Mitt resultat är detsamma som Sundberg och Wahlström (2016) och Liberg et al. (2012), nämligen att kunskapssynen i Lgr11 är annorlunda jämfört med Lpo94. Jag tolkar

det som att det i Lgr11 finns ett tydligare individfokus och att genrepedagogikens tillvägagångssätt har lämnat påtagliga spår i läroplanen.

Lpo94 visar en blandad syn på språkbruk och utgår ifrån språk i bruk, att eleven lär sig genom att öva. Att använda språket tillsammans och utvecklas genom interaktion och i dialog med andra. Båda skriver om vikten av språkkunskaper, normer, elevers egenart, variation på olika nivåer, värdegrunden och hur elever ska bildas för att hitta sin plats i samhället. Den största skillnaden mellan de båda är kunskapssynen. Lpo94, som utgår från den sociokulturella språksynen där eleven genom bruk och dialog ska lära sig att använda språket och sedan applicera sin kunskap i text, skiljer sig från Lgr11 som utgår ifrån tanken att eleven genom att studera texter ska få kunskap om det teoretiska, innan det appliceras i bruk. Tanken här är densamma, eleven ska lära sig om något innan det appliceras, men sättet denne ska göra det på är annorlunda. Skillnaden blir framför allt synligt i citat som ”Genom att använda språket lär sig eleverna [...]” (Skolverket, 1996 s. 77) och ”I mötet med olika typer av texter [...] ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk [...]” (Skolverket, 2011 s. 222).

Genrepedagogiken innebär att eleven först ska lära sig om genren eller texttypen som den ska använda, med regler och mönster, innan den tillsammans med läraren skriver en text och slutligen skriver en egen. Det blir nästan som en motsats till Lpo94. Istället för att använda språket och lära sig av det, ska läraren först gå igenom textgenrens funktion innan eleven använder språket. Här kan både Freebody och Lukes *The four resource model* och Ivanics *layers* som jag presenterade i avsnittet tidigare forskning, appliceras. Först när eleven kan använda språkets grunder (lager 1 & steg 1), kan den förstå hur det fungerar och kan tolkas och användas i olika situationer (lager 4 & steg 4). Detta kan vara effektivt för att lära sig de genremönster som Lgr11 strävar mot att utveckla förståelsen för. Båda modellerna passar också bra ihop med *cirkelmodellen* (Pettersson, 2017) då eleven kan ha nytta av åtminstone steg två till fyra. Steg 1 handlar kanske mest om att lära sig läsa och skriva, vilket oftast redan har skett när eleven går på mellanstadiet.

Sammanfattningsvis visar min analys att språklig norm och variation har utrymme i både Lpo94 och Lgr11. Tolkningsramarna är vidare i Lpo94 medan Lgr11 kan beskrivas som mer explicit. Kanske beror det på genrepedagogikens fokus på regelsystem och mönster i de genretyper som ska undervisas. Däremot bör det absolut finnas utrymme för att undervisa i både språklig norm och variation och det bör gå att tillåta en viss närvaro av

det ungdomsspråk som eleverna kan känna sig bekväma med. Lärare skulle kunna arbeta tillsammans med eleverna för att hitta nya mönster eller regler i textformat som inte arbetats med i skolan tidigare, för att bjuda in till diskussioner om skillnader i språkbruk. Då Lgr11 är mer explicit i sitt innehåll kan konsekvensen bli en viss styrning av läraren, något som kan innebära att lärarens tolkningsfrihet blir beskuren och då blir också handlingsutrymmet mer begränsat. Detta skulle kunna påverka hur lärare undervisar om språklig norm och variation, då denne kan bli styrd av det skrivna ordet. Jag menar att ett större tolkningsutrymme å ena sidan bör innebära större möjligheter för en *friare* undervisning styrd av lärarens eget intresse för den språkliga variationen. Å andra sidan skulle ett större tolkningsutrymme kunna påverka möjligheten för den likvärdiga utbildningen som skolan också efterfrågar och det var dels det kritiken som riktades mot Lpo94 handlade om. Så vad är önskvärt egentligen? Svårt att säga, men jag skulle säga att fördelarna med Lgr11:s explicititet och tydlighet överväger nackdelarna som nämnts.

Inom utrymmet för den kunskapssyn som är synlig i Lgr11 menar jag att även den sociala, kommunikativa kunskapssynen existerar. Precis som jag nämnt tidigare har den mindre utrymme, men trots det har lärare all möjlighet att samtala om språk och språkbruk. Slutligen tolkar jag det som att den förskjutning i kunskapssyn från sociokulturellt till genrepedagogiskt som Liberg et al. (2012) och Sundberg och Wahlström (2016) beskriver är väl synlig på flera ställen i Lgr11. Framförallt synliggörs det i de delar där läroplanen uttrycker att elever ska utvecklas genom att studera texter och i det centrala innehållet där det står om de genretypiska texterna beskrivande, instruerande, argumenterande, förklarande eller berättande texter. Motsvarande i Lpo94 står det att elever ska kunna läsa och förstå olika slags texter med exempel som skönlitteratur och faktatexter, där eleven ska kunna anpassa läsningen efter textens karaktär och syfte.

Oavsett om du är lärare eller lärarstudent, tror jag att denna analys är viktig för dig. För lärare som har undervisat under båda läroplaner, kan studien vara ett verktyg för att utveckla sin undervisning och fördjupa sin förståelse för styrdokumentet. Innehållet i en läroplan kan vara svårt att förstå och tolka och jag menar att denna uppsats kan underlätta det eventuella dilemmat. En möjlig analys av svenskämnet kan gynna den blivande läraren i sin egen tolkning av Lgr11.

Referenser

- Andersson, L-G. (2013). I Sundgren, E. (red.) (2013). *Sociolingvistik*. (2. uppl.) Stockholm: Liber.
- Davidsson, L., Barklund, A., Bergström, C. (2007). *Utredningen om mål och uppföljning i grundskolan (2007). Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan: förslag till nytt mål- och uppföljningssystem: betänkande*. Stockholm: Fritze.
- Einarsson, J. (2013). *Språket och språkarna*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Ivanič, R. (2004). *Discourses of Writing and Learning to write*. Language and Education.
- Josephson, O. (2018). *Språkpolitik*. (1. uppl.) Stockholm: Morfem.
- Kotsinas, U. (2004). *Ungdomsspråk*. (3. uppl.) Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Liberg, C., Wiksten J. F., Af Geijerstam, Å. (2012). *Swedish – An updated school subject?* i *Education inquiry* vol. 3 No. 4, december 2012. Umeå universitet. Fakultetsnämnden för lärarutbildning (2010). *Education inquiry [Elektronisk resurs]*. Umeå: Umeå School of Education, Umeå University.
- Lundin, K. (2017). *Tala om språk: grammatik för lärarstudier*. (3. Uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Persson, M. (2007). *Varför läsa litteratur? om litteraturundervisningen efter den kulturella vändningen*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Pettersson, K. (2017). *Språk- och kunskapsutvecklande undervisning F-3: cirkelmodellen, genrepdag, ASL och IKT*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Skolverket (2018). *Digitaliseringen i skolan*. [Elektronisk resurs]: möjligheter och utmaningar. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1996). *Grundskolan: kursplaner, betygskriterier*. (1. uppl.) Stockholm: Statens skolverk.
- Skolverket (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2017) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2017*. Stockholm: Skolverket.

Sundberg, D., Wahlström, N. (2016). *Den svenska läroplansutvecklingen: Begrepp och tendenser. Att ta utbildningens komplexitet på allvar: En vänskrift till Eva Forsberg.* 271–284 Uppsala, Uppsala universitet.

Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv.* (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Teleman, U. (1991). *Lära svenska: om språkbruk och modersmålsundervisning.* (1. uppl.) Solna: Almqvist, Wiksell.